

GYARMATI BÉLA

ANNA NAPJAI

(részlet)

I.

Soha annyi özvegy menyasszonyt, mint a háború után. Valahol Oroszországban jobbra jeltelen sírokban pihennek a magyar katonák – akármilyen rangjelzést viseltek a gallérjukon, míg éltek és szerettek. „Hogyha visszajöttök majd...” – énekelték lelkesen a honleányok a felvirágozott katonavonatok után integetve. És „Várlak én is, várlak nagyon” – szólt naponta a rádiókészülékekből a lelkesítő sláger, mígnem a rádiókat is be kellett szolgáltatni. Pedig még távházasság kötésére is felhasználták a rádióhullámokat. A mátkapár ajkán ezer kilométerekről hangzottak fel a boldogítónak nevezett „igen”-ek a többnyire recsegő hangszórókból.

Azt hinnénk, hogy háborúban, mikor életről-halálról van szó, kicsit magukba szállnak az emberek; mintegy megkomolyodnak. Kevesebb az irigység, rosszindulat, a hazugság. Nem, nem így van. Hogy a nagy – mondhatnám az állami, kincstári – hazugságokat, amilyen a „rugalmas elszakadás” (a visszavonulás helyett) ezúttal ne is említsem, maradjunk a kisebb nagyobb füllentéseknél, amiket ma csúsztatásoknak is nevezhetünk. Aztán léteztek a háború alatt az ügynevezett kegyes hazugságok, melyek – a legváltatosabb formában – azóta is élnek.

Ezeket jótét lelkek találták ki, tán vallásos sugallata. Mert nem feltétlenül kell közölni a katona sebesülésének súlyosságát – netán, hogy valamely végtagját amputálni szükséges – ráér a szomorú hírt megtudni később is a család. Lényeg, hogy a fiú, az édesapa a férj él. Súlyos sebesülésével tán éppen a legrosszabbat úszta meg... Aki viszont nem úszta meg, arról elég azt tudatni, hogy eltűnt. Ami pedig a hősködést illeti, a háryjánoskodás háborúban született, de a második nagy háború szörnyűségét a mesélőkedvű harcosoknak sem volt kedvük kocsmákban felidézni, főképpen azért, mert a valóságban történtek minden képzeletet felülmúltak.

Érdekes, hogy leginkább a hátszág árván maradt leányai meséltek. És nem is azok, akiknek szerelmét vérbe fojtotta a háború, akik elvesztették a „drága kis hadnagyot”, hanem azok, akik hosszú holdvilágos éjszakákon megálmodták maguknak azt a bizonyos hadnagyocskát (alacsonyabb rangú tisztről álmodni sem volt érdemes), aki hús-vér valóságában sohasem létezett. Ha már az élet ilyen kegyetlen, legalább a hazugság legyen kegyes.

A mi Annánk vőlegénye nem afféle álomlovag volt, bár a szolid kis polgárlány zárdanövendék korában el sem tudta képzelni, hogy valaha ilyen karakterű fiatalember szeme megakadhat rajta, még hozzá arisztokrata környezetben. Egészen helyénvalónak tartotta volna, ha a Sarolta baronesz kegyeit keresi Kálmán, akár csak lovagiasságból is, ahogyan egy főintézőhöz illik, aki – nemesi előnévvel meg a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen szerzett diplomájával együtt – mégiscsak alkalmazott a Zichyek birtokán. Ámbár a kastélyban csak egyetlen Zichy volt, az is csak akkor, ha az Angolkisasszonyok intézetéből szabadságot kaptak, amiből nyilvánvaló, hogy a baronesz még kiskorú és csak a tisztelendő nővéreknek Sarolta, vagy „Sarolta kérem”; familiáris körökben csak Saci. Anna is így szólítja – bizonyos alkalmakkor persze magázva – mióta egymás mellé kerültek a zárdaiskolában. Azaz nem is a zárdában, hanem Mórocz Jolán ruhasalonjának próbaszobájában, ahol a kilencéves baronesz egy szál kombinécskában tűrte, hogy a főnökasszony rágombostűzze a készülő formaruhát.

Anna kényeztetett lánykája volt Mórocz Jolánnak, de a szalonba csak akkor léphetett be, ha nem volt megrendelő. Még csak az hiányzott volna, hogy a disztíngvált hölgyek jelenlétében lábatlankodjon egy kis fruska. A próbahelyiségbe a varrólányok se teheték be a lábukat; csak Viktória kisasszony, a Párizsban tanult szabász; ez volt a főnöknő szentélye, ahol a nagy átváltozások történtek.

Anna később sem emlékezett, hogy miért dugta be a fejét a próbára, hisz tudhatta volna, hogyha négylovas hintó áll a belvárosi otthonuk, üzletük előtt, akkor fontos kuncsaft érkezett. A helyzet gyerekszemmel is felmérhető és világos. A próbára érkezett lányka kosztümével most Viktória kisasszony foglalkozott, míg édesanyja egy szigorú arcú dámával társalgott. Az ajtónyitásra úgy villant Mórocz Jolán szeme, hogy Anna mozdulni sem tudott, s máris megeredtek a könnyei. A vendég hölgy azonban magához húzta a szepegő kislányt, s szigorú arca felengedett.

– Csak nem tőlem ijedtél meg kicsikém?

Anna mint félnék kismadár bújt meg a vendég hölgy ölében, mikor az magához vonta.

– Elégedett méltóságos asszony? – kérdezte a szabásznő, s várakozásteljesen fordult a hölgy felé.

Miután egyelőre nem kapott választ, bátorkodott megjegyezni, hogy picit lezserre hagyta az együtttest, mivel ezek az ifjú hölgyek a gyors alakváltozás idejét élik és...

– Semmi „és” kedves Viktória! Legyen az a formaruha olyan, mintha ráöntötték volna. Passzent elöl hátul. Ha kinövi, csináltatunk másikat.

– Ahogyan parancsolja méltóságos asszony.

Viktória máris korigálta krétájával a vonalakat; maga volt a megtestesült szolgálatkészség. S most váratlanul megszólalt Anna, vékonyka gyerekhangján, de korántsem bátortalanul:

– A szoknyát is fel kell hajtani!

Na, erre mindenki nevetni kezdett. Persze csak szolidan, egyedül a méltóságos asszony engedett szabad folyást jókedvének.

– Nézd csak, miből lesz a cserebogár! – törölgette a szemét –, ha ezt az apácák hallották volna. Majd a kicsit megszeppent Annához fordult:

– Tökéletesen igazad van gyermekem. „Kis öreganyámat” csinálnak belőletek a zárdában. De hát nincs mit tenni, a reglama, az reglama – mint a katonaságnál. Pedig nem szakadna le az ég, ha a fekete harisnyájukból egy arasszal többet mutatnának a lányok. Na, majd ha menyasszonyok lesztek. Mindazonáltal nincs jobb intézet, mint az Angolkisasszonyok gimnáziuma és internátusa; máig hasznát látom annak a nyolc évnek, amit ott töltöttem.

Közben Viktória kisasszony a spanyolfal mögé irányította a tízéves baroneszt, és segített felöltöznie.

Elég volt egy anyai pillantás, Anna máris összekapta magát, majd tisztelettudóan elköszönni készült, ám a méltóságos asszony gyengéden megfogva a kislány karját, és a maga gyermeke felé fordította, aki akkor lépett ki a spanyolfal mögül.

– Anna – Sarolta! A méltóságos asszony olyan grandezzaival művelte a bemutatást, mintha nem ruhaszalomban, hanem hercegi fogadóteremben volnának. A szertartásnak különös bájt kölcsönzött, hogy két gyerekről volt szó.

– Sarolta, Sarolt – ízlelgette szinte önkéntelenül Anna a nem egészen mindennapi nevet.

– Ugye Saroltnak nevezték Szent István királyunk édesanyját is? A negyedikben mesélt róla Margit tanító néni.

– Gratulálok a tanító néninek! Ilyen ismeretekkel a tisztelendő nővéreknek is imponálni fogsz – mondta elismeréssel a Méltóságos Asszony. Majd hirtelen Móroc Jolánhoz fordult.

– Megkérdezhetem, melyik középiskolába íratják be ezt a kis lument? Remélem nem polgári, nem kereskedelmi...

– Nem, nem. Már én is gimnáziumban érettségiztem, ahogyan a férjem is.

– Apropos, hogy van a férje? Őt és a családját jól ismerjük. Az állomásfőnök úrra, a férje édesapjára mindig számíthattunk, ha a birtok szállítási gondjairól volt szó. Rendkívül...

A méltóságos asszony itt hosszabb szünetet tartott, mintha elfelejtette volna, hogy mit akart még mondani. Aztán kapcsolt.

– Ja, a kedves férje iránt akartam érdeklődni. Vagy tán kérdeztem is, hogy s mint van...

– Köszönöm kérdését, ő erősen tartja magát, soha nem adja fel!

– Igen, igen. Ez nagyon fontos. Ami pedig a kis Anna iskoláztatását illeti, én mindent elintéztem az Angolkisasszonyoknál. Van ebben némi önzés is. A lányom senkit nem ismer itt a városban, remélem, összebarátkoznak Annával.

Mórocz Jolán még párás testtel jött ki a fürdőszobából, s éppen köpenyének övéhez nyúlt, hogy megkösse, aztán egy hirtelen mozdulattal - ezt később az ördög incselkedésének tartotta –, széttárta köpenyének szárnyait. Istenem, mióta nem látta, nem szemlélte így saját testét? A zárdai lányoknak hosszú vászoningekben kellett fürödniük, a bejárók persze úgy fürödtek otthon, ahogyan akartak, de Jolán soha nem engedett a formálódó kamasz test, az egyre nőiesebb idomok keltette kíváncsiságnak, s annak a fantáziálásnak, mely a meleg vízben rabul ejti a kamaszokat. Hány éve is ennek? Ámbár ezek a mellek, a has a combok, a csípők. Nem, még alig van nyoma az eltelt éveknek.

„Hát persze, kövérkésen, meglazult szövetekkel, zsírpárnákkal nem lehetnék cégem reklámja” – mosolyodott el az asszony, és néhány másodpercig még nyitva tartotta a fürdőköpenyt, majd összefogta a szárnyakat, aztán megint feltárta testét. Ezt a „köpeny-játékot” tulajdonképpen Bandi, az ifjú férj inspirálta, kezdeményezte még a nászútjukon. Talán egészen a balesetig tartott...

„Asszonyom, ölelték már magát fél kézzel? Nem arra gondolok, hogy ímmel-ámmal, hanem... Érti ugye? Ha hiányzik az egyik kéz, sem felragadni, sem, ágyba vinni nem lehet a kedvest.”

Érdekes, hogy ezek a gondolatok mostanáig sosem jutottak eszébe. Talán a Gondviselés? De most, hogy a méltóságos asszony a férje iránt érdeklődött... Kicsit zavarba is jött közben. Persze még ennek a rutinos társasági hölgynek is mintha kínos lett volna a férjem – nevezzük nevén – megnyomorodásról érdeklődnie, miközben nyilvánvaló, hogy milyen empátiával viseltetik irántunk. De az ostoba baleseten és bizonyos következményen már túl vagyunk. Az intelligens – kitűnő külsejű és modorú – forgalmista sajnos nem léphetett állomásfőnök édesapja örökébe, amire mindenki számított. Nevelő lett a vasúti árvák intézetében. Kegyelemkenyér? Ahogyan vesszük. Bandi megszerezte a tanítói oklevelet (érettségijére csak egy évet kellett ráfejelni a képzőben), s jól érzi magát az egyenruhás gyerekek – a „kisbakterek” – között. Az iskolás kor kezdetétől 14. életévükig lehetnek az otthon lakói az árvák, félárva. Többen közülük balesetet szenvedett vasutasok gyermekei. Fogytékosok ugyan nem

kerülhetnek nevelői pályára, de ebben a közegben semmi megütközést nem kelt, ha a tanító- vagy tanár bácsi súlyos műtéti beavatkozás nyomait viseli. Maga az igazgató is rokkant; az első világháború sérültje: Vitéz Balogh Gyula. Vitéz, mert a kizezüstöt és a nagyezüstöt, meg a Károly csapatkeresztet érdemelte ki hősiességével, de egy gáztámadás örökre megpecsételte sorsát. Még munkatársaiban is vegyes érzéseket kelt, ahogyan suttogva, s el-elfulladva osztja parancsait. Mert lélekben most is katona.

Mórocz Jolán – a férje révén – betekintést nyer a vasutas árvák otthonának életébe. Bandi szívesen mesél esténként mindennapjairól, ha éppen nincs éjszakai szolgálatban. Mert az éjszakai felügyeletet is a nevelők látják el – felváltva. „Bandimnak csak az nem tetszik – mosolyodik el magában Mórocz Jolán –, hogy az otthon lakóinak rangjelzést kell viselniük; félevenként elért tanulmányi eredményeink szerint. Gyerekek, ezüst csíkokkal a vállukon. Sőt néhányan fekete stráfot kénytelenek felvarrni. Ők a bukottak.”

Esténként összefűjva sok mindenről szó esik a házastársak között. Úgy alakult, hogy a kis Anna mintegy a nagymama gyermekeként növekedett. mama keltette, fektette, etette, tanította, csak a fürdetést nem engedte át édesanyjának Jolán. A „hivatalos mesemondó” viszont Apa lett, aki a legnagyobb gyönyörűséggel látta el feladatát. (Az intézetben is főleg történelmi regéi, mondái miatt kedvelték a kisbakterek.)

Persze, ha apa éjszakás, akkor Annácska, meg mamiska (ahogyan édesanyját szólítja) nélkülözni kénytelen a mesét.

„Élünk, ahogyan élünk, de legalább biztonságban vagyunk” – gondolta Jolán asszony, miközben igyekezett a hűvös ágyat felmelegíteni. Most, most nagyon jó volna, ha maga mellett érezné férjét. Valahogy nem jött álom a szemére, csak forgolódott. Ilyenkor jönnek a rossz gondolatok. Az éjszakában minden félelmetesebb.

– Még sok gondunk lesz Hitler miatt – szólalt meg egyik éjszaka a férj, amúgy hangosan gondolkodva. De mikor felesége rákérdezett, kedvetlen lett és szűkszavú, csak ennyit mondott:

– Semmi, semmi szívem, csak nem fogunk az ágyban politizálni. – Tudod, arra gondoltam, amit a minap hallottam a megyén, hogy tíz év múlva más lesz Európa.

Mórocz Jolán fektében kereste az alvási pozíciót, egyelőre nem találta.

„1932-öt írunk, egyidős vagyok a századdal, miként a férjem is. A háborút túléljük, Trianont nem lehet kiheverni... Tíz év múlva még nem is leszünk olyan öregek. De Anna már szinte felnőtt, éppen befejezi a középiskolát, udvarolni fognak neki. Jaj, csak nehogy katonatisztek környékezzék... Ha háború lenne, még az apja korosztályát is behívnák! De Ács Andrást az egykori tartalékos hadnagyot nem fogják behívni.”